

Lisää tietoa, taitoa ja asennetta:

Väestöliiton ja muiden toimijoiden materiaalia lasten kehotunnekasvatuksen tueksi.

Kehotunnekasvatus

Youtube kanava: Väestöliitto – Lasten Kehotunnekasvatus:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLP9tu512V7j08BerowfXjrk7uEKdyE0-K>

Hyvä kysymys – nettiportaali: Kehotunnekasvatuksen aiheita laajasti artikkeleissa, maksuttomina kursseina, videoina ja podcasteina.

www.hyvakysymys.fi/lapsijaseksuaalisuus

Cacciatore & Ingman-Friberg 2016: Keho on leikki –avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä.

Kevyt verkkokurssi kehotunnekasvatuksesta:

<https://www.hyvakysymys.fi/kurssi/lapsen-kehotunnekasvatus-verkkokurssi/>

Keho ja kehitys

Meskanen, Katariina 2019: Rakas keho.

Neuvokas perhe - oma keho on supersankari: <https://neuvokasperhe.fi/oma-keho-on-supersankari-video/>

Veronica Sherbornen kehittämä liikunnallinen harjoitusohjelma: SDM ohjelmassa on harjoituksia, joissa opetellaan tuntemaan omaa ja toisten kehollisuutta.

Tunteet

Riihonen -Koskinen -Piitulainen 2020: Kuinka kiukku kesytetään?

Köngäs, Mirja 2019: Tunneäly varhaiskasvatuksessa

Saahinkaisen samettiviitta ja Kehrälintu Silkkisiipi. Tuletar Oy. Aineisto, jossa musiikin ja ilmaisun keinoin tutkaillaan tunteita.

Papunet.net – tunneideat. Verkkodokumentti. Luettu 4.5.2020.
www.papunet.net/yleis/materiaalit/

Peltonen & Kullberg-Piilola 2002: Tunnemuksu ja mututoukka.

Tunnetaito harjoituksia: Molli. Hyvällä mielellä vai pahalla päällä - tunteet taidoiksi. Haapsalo, Tiina & Kirkkopelto, Katri 2013. Lasten keskus.

Núñez Pereira, Christina – Valcárcel, Rafael R. 2018: Tunnehetket. Ilman tunteitasi et olisi sinä. PS-Kustannus.

Núñez Pereira, Christina – Valcárcel, Rafael R. 2018: Tunnehetket. Tehtäviä tunnetaitokasvatukseen. PS-Kustannus.

Viitotturakkaus.fi (tunnelämpömittareita ja muuta tunteisiin ja vuorovaikutukseen liittyvää materiaalia.)

Österberg, Anne – Tuomola, Laura: Tunteet tutuiksi – tehtäväkortit. PS-Kustannus.

Tunne- ja kaveritaitokortit (mieli.fi): <https://mieli.fi/fi/julisteet-ja-kortit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen>

Reima Räiske - tunteista kertova lasten ohjelma (Pikku Kakkonen)

Pikkulin tunnekortit (tulostettavissa ilmaiseksi)

Eppu, Nuotio 2019: Minä tykkään nyt. Ilosta, ujostelusta ja muista tunteista. Runoja ja tehtäviä tunteista.

Tunnepelejä -Oppi&Ilo Konkreettista varhaiskasvatusta: <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/sanoma-public/spro/online/markkinointi/static/prod/kyselyt/788.pdf>

Ympyräiset: mm. vahvuuskortit, tunnekortit ja muistipeli.

Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019: Sisu, tahto, itsetunto. Portaat itkupotkuraivareista aggression hallintaan. Minerva.

Lahtinen, Anuliisa – Rantanen, Jarkko 2019: Tunnetaidot opetustyössä. Opas haastaviin tilanteisiin. PS-Kustannus.

Cacciatore, Raisa 2008: Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja vauvasta kouluikään. Väestöliitto.

Tukiliitto. Mahti -hanke. MAHTI- tunnekortit 50 kpl tulostettavissa. https://www.tukiliitto.fi/uploads/2018/08/mahti_tunnekortit.pdf

Läheisyys, hyväolo, itsetunto

Kalm, Merja 2020: Hyvä tyyppi. Supervoimien käsikirja.

Avola, Pauliina & Pentikäinen, Viivi 2019: Kukoistava kasvatusta. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja.

Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019: Rakkaus ilo ja rohkeus, seksuaalisuuden portaat

Folkhälsan & Nektaria 2019: Snippelisnop/ Pimppelipom

http://www.nektaria.fi/site/sdm_downloads/pimppelipom-vuosiluokat-1-ja-2/

Empowerment cards for kids -Era Nova

Eliisa, Leskisenoja 2019: Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi. PS-Kustannus.

Eliisa, Leskisenoja 2017: Positiivisen pedagogiikan työkalupakki.

Tasaseks: Miten se muhun liittyy? Seksuaalikasvatuspeli alakoululaisille

Brusila, Pirkko (toim.) 2008: Seksuaalisuus eri kulttuureissa. Duodecim.

Kasvukaruselli.com – asiaa lasten seksuaalikasvatuksesta.

Cacciatore, Raisa 2006 - Ihmisterveysoppi:

<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/ihmisterveysoppi>

Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen 2016: Huomaa hyvä!

Erja Korteniemi-Poikela ja Raisa Cacciatore 2010: Portaita Pitkin. Opas vanhemmille. WSOY.

Cacciatore, Raisa: Huomenna pannaan pussauskoppiin! 2008: eväitä tyttöinä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. WSOY.

Cacciatore & Koiso-Kanttila 2008: Pelastakaa pojat. Minerva.

Ympäristö ja muut ihmiset

Ylitapio-Mäntylä, Outi 2012: Villit ja kiltit!

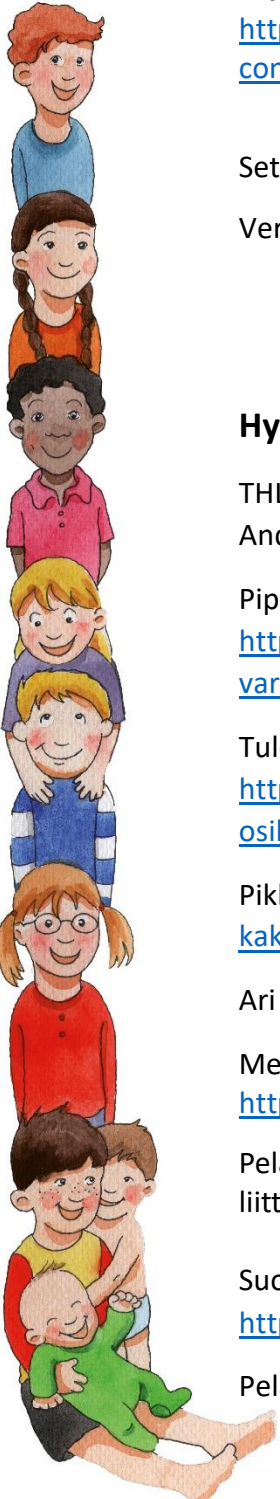
Eskelinen & Itäkare 2020: ”Pidetään huolta, ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja”. Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Journal of Early Childhood Education Research.

Seta ry: Kaverit 1 ja 2 -videot ja niihin liittyvät värityskuvat:

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/ammattilaisille/varhaiskasvatus/>

Monimuotoiset perheet ry: Tavalliset perheet- korttipeli sekä sanaselityspeli, tietoa moninaisista perheistä ja tukea kohtaamiseen. www.monimuotoisetperheet.fi

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus: opetusvideoita, harjoituksia, havainnointilomakkeita ja kirjalista

THL 2020: Nettisivusto, johon on koottu sukupuolten tasa-arvoon liittyviä asioita laajasti. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo>

Mander, Sanna 2016: Prinsess målarboken (värityökirja moninaisista prinsessoista)

Värinauttien aakkoset ystävydestä: <http://varinautit.fi/ystavyys.html>

Juha Jämsä (toim.) 2008: Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville.

Sateenkaariperheet ry: Sateenkaariperheet varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Maailmankoulun virtuaalimatkalaukun työpaja: Minä ja muut – me yhdessä. https://maailmankoulu.fi/wp-content/uploads/2018/06/matkalauku_mina_ja_muut_virtuaali.pdf

Seta.fi: Sukupuolen moninaisuus ja lapset-opas

Verso ja MiniVerso – vertaissovittelua: <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/>

Hyvinvointi ja terveys

THL 2015: Tunne- ja turvataitoja lapsille. THL 2015: Lajunen & Ylenius-Lehtonen & Andell.

Pipunan ikioma napa- kirjaan liittyvät värityökuvat turvataito lauseilla: <http://lastenkeskus.fi/wp-content/uploads/2020/03/Pipunan-ikioma-napa-kaikki-varityskuvat.pdf>

Tulostettavat paperinuket turvataitokasvatukseen: Pikku Kakkonen/Väestöliitto <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/06/05/pikku-kakkosessa-annetaan-kaikille-kehon-osille-nimi-ja-opetellaan>

Pikku Kakkosen turvataitovideot: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/06/05/pikku-kakkosessa-annetaan-kaikille-kehon-osille-nimi-ja-opetellaan>

Ari Haasio 2016: Koukussa nettiin. Lapset, nuoret ja verkon vaarat.

Mediatehtäviä varhaiskasvatukseen ja kouluun: <https://www.mediataitokoulu.fi/index.php?lang=fi>

Pelastakaa lapset 2018: Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalista häirintää ja siihen liittyvää kiusaamista digitaalisessa mediassa.

Suomen Mielenterveys seura: paljon materiaalia hyvinvointiin ja tunnetaitoihin. <https://mieli.fi/fi/materiaalit>

Pelastakaa lapset ry: Kehoni on minun.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019: Väkivallaton lapsuus. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025 Osa 2.

www.sproppimateriaalit.fi Suomen punaisen ristin oppimateriaalia esikouluun ja alkuopetukseen mm. auta Eppua (turvallisuus ja terveys) sekä ystävänpäivä aamunavaus.

Brook.org.uk/our-work/the-sexual-behaviours-traffic-light-tool

Let's talk PANTS: <https://www.nspcc.org.uk/keeping-children-safe/support-for-parents/underwear-rule/>

Gjerstad, Eevastiina 2015: Kuka on kukkulan kuningas? Lasten ja aikuisten valtasuhteet kasvun tukena. PS-Kustannus.

Barnahus: YLE:n, Suojellaan lapsia ry:n sekä Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen erityispedagogiikan opiskelijoiden kehittämä työkalu helpottaa netin haitallisesta sisällöstä keskustelemista pienen koululaisen kanssa, kannattaa tutustua! <https://t.co/U7ux2YAFW4>

Turvallinen Oulu -hankkeen sarjakuva alakoululaisille lapsille groomingista. https://www.ouka.fi/documents/6593335/20064831/Salaisuus-sarjakuvan_digiversio_19-10-2020.pdf/94cae556-ba52-49f5-9534-64ee89bbf588?fbclid=IwAR1Wu9xvsUBHS4_gjUC6Tw3KI0B7fIO9v8rM9aFn2-ToFrUOtK8laJ3Y260

Kyberturvallisuuskeskuksen oppaat ja tehtäviä lapsille ja aikuisille. Turvallisesti netissä: <https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/fi/tekemista-lapsille>

Lisääntyminen

Heikkinen Satu (toim.) 2004: Pieni vauvakirja. (Kansan uskomuksia)

Klemetti, Reija & Raussi-Lehto, Eija 2014: Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020.

Kun lapsi kysyy, mitä on lisääntyminen ja seksi: <https://youtu.be/PuEE8D4cC6I>

Normit, tavat

Haapsalo & Petäjä & Vuorelma-Glad 2017: Varhaiskasvatus katsomusten keskellä

Seta ry: Älä oletta, normit nurin! Verkkodokumentti. Luettu 20.4.2020.

https://www.dropbox.com/s/bfgw8cddd30vtkp/NORMIT_NURIN.pdf?dl=0

Heini Paavola – Mirja-Tytti Talib 2010: Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. PS-Kustannus.

Opetushallitus. Kielten rikas maailma -materiaali. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielten-rikas-maailma-materiaali>

Vigor- hankkeen julisteet tyttöjen sukuelinten silpomisen ennaltaehkäisyyn:https://vigorhanke.fi/wp-content/uploads/sites/9/2019/05/Julka_vanhatnaiset_suomi_UUSIN-724x1024.jpg

https://vigorhanke.fi/wp-content/uploads/sites/9/2019/05/tyttösiontäydellinen_suomi-UUSIN2-724x1024.jpg

Oikeudet

Unisef ry 2019: Lapsen oikeus! -opetusmateriaali alakoulujen ihmisoikeuskasvatukseen.

Heinonen -Iivonen – Korhonen – Lahtinen – Muuronen – Semi – Siimes 2016: Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa.

Ihmisoikeudet.net (elokuvia aiheeseen liittyen ja oppimateriaalia)

UNICEF – lapsen oikeuksien video:

<https://www.youtube.com/watch?v=judFmwMqXD0>

Ystävysten puuhamatka -YK tehtäviä ystävyyteen, lasten oikeuksiin ym. liittyen:

https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/ystavysten_puuhamatka_sisus_low_final.pdf

Sanoista tehty – opetusmateriaali. Plan International.

<https://www.gloaalikoulu.net/wp-content/uploads/2018/09/sheboard-opetusmateriaaliVALMISFINAL.pdf>

Compasito – lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja. Unisef.

<https://kampanja.unicef.fi/koulut/ihmisoikeus-ja-gloaalikasvatusmateriaalit/oppaat/compasito-lasten-ihmisoikeuskasvatuksen-kasikirja/>

www.gloaalikoulu.net Materiaalia lasten oikeuksista mm. kaiken maailman leikit-pakka, tulostettava muistipeli, videoita ja laulu.

Unisefin verkkomateriaali alkuopetukseen. Paljon tehtäviä ja harjoituksia oppilaiden kanssa tehtäviksi. <https://www.unicef.fi/koulut/ihmisoikeus-ja-gloaalikasvatusmateriaalit/tehtavat/>